

Ondřej Vojtíšek: *Cestami textem. Didaktická interpretace a interpretační úlohy ve středoškolské výuce literatury*, FF UK, 2023.

posudek oponenta dizertační práce

Dizertační práce Ondřeje Vojtíška (dále DP) se zabývá problematikou interpretace literatury ve specifickém poli literární výchovy a středoškolské praxe. Východiskem doktorandova uvažování i objektem pozorování je „situace“ v prostředí specifické interpretační komunity, přičemž výsledkem má být schopnost interpretů čerpat z textu hodnotu, uchopit z četby „něco pro sebe“.

Zvolený přístup, myslím si, zasluhuje hned na úvod uznání – Vojtíšek nechápe literaturu jako předmět, kterému automaticky rozumíme, nechápe ji jako nějaký petrifikovaný kánon nebo povinnou četbu. Literatura je pro něj materie, již se i v překotně měnícím se světě vyplatí zkoumat a do hloubky ji poznávat. Literární výchova je v DP pojímána jako výchova literaturou, jako proces, který je z perspektivy učitele nutno permanentně promýšlet, vhodně vybírat texty, jež adresátům mají co dát – esteticky, noeticky, epistemicky.

Přestože se na první pohled Vojtíškův výklad její trochu polyparadigmaticky (práce je rozsáhlá, řazení kapitol může působit jako nastavování výchozího problému), považuji jej za promyšlený a dobře vystavěný. Na počátku stojí metafora textu jako krajiny, kterou jako čtenáři pomyslně „procházíme“ (Eco) a vnímáme ji z určité a vždy limitované perspektivy (Iser), volíme si „trasu“. Teoretická báze Vojtíškovy práce mi připadá poctivě zpracovaná; autor DP si klade všechny podstatné otázky, snaží se je zodpovídat v dialogu se spolehlivými oborovými autoritami [v mnohohlasí jsou zřetelné hlasy Nitranské školy, recepčních estetiků, Jana Patočky nebo Zdeňka

Kožmína a Milana Jankoviče, ale i odborníků z oblasti didaktiky literatury (např. Ladislavy Lederbuchové) nebo dokonce religionistiky (Jan Kozák)].

Vstupní metafora krajiny je ve výkladu rozvíjena dále: krajinu lze mapovat, interpretační trasy zaznamenávat; mapa se pak stává pomůckou, která uživatele dokáže orientovat. Ondřej Vojtíšek zaslouží uznání, že v následujících kapitolách DP nezůstává jenom u teorie, ale začleňuje do textu i promyšlené pracovní listy (Euripidés, Bob Dylan). Úkoly jsou funkční, nápadité, nepochybně mohou být v praxi užitečným výukovým materiálem. V duchu současných trendů úlohy Vojtíšek fázuje a modeluje je s ohledem na stádia čtení – uvědomování si získaných vědomostí (před čtením – během čtení – po čtení). Co se zde dá namítat? Ke konstrukci materiálů by možná stála za zmínku (i kdyby jen do poznámky) konfrontace s metodou E-U-R (Vojtíškovy fáze jsou ve srovnání s metodou vypracovanou programem RWCT „textostřednější“, ale v praxi to nutně nemusí být přínos); určitě by se mělo explicitně psát o přínosech metod zaměřených na metakognici (jakkoliv úkoly, které ji podněcují, ve Vojtíškových úlohách nesporně jsou). Abych to shrnul: DP zaujme implementací užitečných praktických materiálů, ale 1) tyto materiály by stály za detailnější rozbor (proč se teoreticky uvažuje o literárněvědných problémech, proč se metodice nevěnuje stejná pozornost? Proč jsou listy pouze „představeny“), 2) nevytěžena tu zůstala možnost pojednat „zisky“ navržené metody/připravených materiálů, ukázat limity v praxi, vysvětlit, co si např. praktická zkušenost vynutila dopracovat/korigovat).

Vůbec se mi zdá, že Vojtíšek píše nejlépe, když může „prodávat“ svoji znamenitou znalost prostředí a materiálů, patrně to je zřetelně z kapitoly o středoškolské interpretaci. Znovu se potvrzuje, že teoreticky připraven je doktorand znamenitě, jeho argumentace je přesvědčivá, výklad suverénní a opřený o více než dostatečně široké znalosti (kurikulárních dokumentů, výukových materiálů a učebnic, odborného diskurzu). Kapitoly o didaktické interpretaci např. splňují všechna očekávání, která máme od textů publikovaných uznávanými odborníky.

Kapitola o aplikacích didaktické interpretace opět implementuje práci s literárním textem a, zdá se mi, už dokázala vydatněji zohlednit praktickou zkušenost (zatímco *Médea* a Dylan byly začleněny jako „ilustrace“ map, tady se už dozvíme, že žáci dospěli nad *Faëthonem* i k nečekaným závěrům, že se s *Rudou jízdou* pracovalo

v oddělených hodinách a že žáci sdíleli i disparátní interpretační zkušenosti a zážitky atd.). Traktované kapitoly DP tak můžeme považovat i za cennou zprávu „z první linie literárněvýchovné pedagogiky“, což považuji za jednoznačně přínosné, užitečné. Potvrzuje to konečně i další část práce dokládající nesnadnost formulování žádoucích výsledků učení, resp. zde interpretačních dovedností. Vojtíšek nakonec dospívá k vlastnímu návrhu, jež chápu jako přesvědčivou enumeraci, zároveň se ale táž: není toho takto již příliš? Neměly by podobné výčty směřovat ke kondenzovanosti, abychom s nimi mohli i nadále pracovat, předávat je? Dokáže si někdo např. představit kurikulární dokument, který by obsáhl takto extenzivní výčet? A nemůže být tady jedno z nebezpečí edukačního procesu, tj. dovedností je tolik, že se pak literární výchova může jevit jako předmět velké náročnosti, nejsou potom výsledky pro průměrné a podprůměrné žáky v podstatě nedosažitelné?

Oponentův exkurz k návrhu výčtu interpretačních dovedností: přestože jsem četl seznam položek opakovaně, neobjevuji v něm dovednost identifikovat příznaky dobových makropoetik („uměleckých směrů“). Chápu, že je to asi ukryto v bodech B3 a B4, ale přece jen, literární výchova se jeví jako předmět, jenž uměnovědný „nativ“ střídajících se (či koexistujících) kulturních jevů považuje za klíčový; někdy je až přehnané ve studentských pojetích (prekonceptech) předmětu – studenti autory s oblibou „řadí“, trvají na tom, že díla někam „patří“ („k romantice“, „do (sic!) realismu“ apod.). Pro mě osobně je potlačení tohoto aspektu jen důkazem, že výčty, jaké připravil kol. Vojtíšek, jde vytvářet vlastně donekonečna, jenže výsledkem bude babylonská knihovna ideálních dovedností, které si nikdo z nás nedokáže zvnitřnit, natož abychom je všechny svedli rozvíjet. Exkurz tohoto odstavce chápu jako jeden z námětů do diskuse...

Ale zpět k výkladu DP: Souhlasím se stanoviskem, že pro literární výchovu jsou oborové podněty stejně důležité jako podněty pedagogické a didaktické (v posledních letech se stalo módou zdůrazňování profesní kompetence učitele, jako kdyby obor byl pouhou proměnnou, již lze nahodile střídat, směřujeme k ideálu superučitele, jenž rozvíjí studenta všestranně), takže Vojtíškův přístup založený výrazně na inspiracích oboru oceňuji. Myslím přesto, že kapitoly o tázání, dialogu atd. dokazují dobrou orientaci i v diskurzu pedagogického výzkumu a didaktiky.

Také další promýšlení didaktických materiálů je funkční; bylo by zbytečné navržené dílny a komentované semináře zevrubně připomínkovat, kapitoly jsou dokladem, že Ondřej Vojtíšek dokáže přispívat k produkci, kterou můžeme v tuzemských měřítkách považovat za kvalitní a hodnotnou (mj. materiály UČL AV). Ocenit zde musíme pečlivou komplementaritu praktických činností s teoretickými východisky, formulování úloh je opodstatněné, promyšlené, vychází z cílů, které byly vytyčeny v předchozím výkladu.

Rád bych se už vyhnul opakování **výborného hodnocení**, které se z mého posudku vyjevuje zřetelně: DP je vyspělý a kultivovaně napsaný odborný text, jenž nemá žádné zjevné nedostatky. V některých částech poskytuje i důležitou zprávu o tuzemském vyučování a ověřování výsledků učení, platí to mj. o kapitolách věnovaných testům (interpretační úlohy maturitních testů, příruček připravujících za zkoušky, přijímacích zkoušek atd.). Po vzoru předchozích kapitol i tentokrát následuje vlastní návrh vystavěný na půdorysu předešlého uvažování. Prezentované testové moduly jsou podle mého soudu příkladně precizní, snad zamrzí jen úsporně pojatá reflexe v závěru (s. 200-201); adresát DP by po dokonale představeném testu přece jen asi očekával zevrubnější zprávu, než je strohé konstatování, že výsledky řešení byly „diferenciované“; dojem nevytěžené pilotáže tady pak nezachrání ani extenzivně pojatá poznámka.

Chytat se nedostatků (nedostatkových drobníček!) ve Vojtíškově DP by ale bylo k autorovi nespravedlivé, celek je působivý, vychází ze současného stavu poznání, do jednoho textu soustředí mnoho podstatného o interpretaci literárního textu modelovaného pro školní interpretační komunitu. Ještě zajímavější je ale Vojtíšková „kreativní laboratoř“, v níž teoretické zásady aplikuje (mapy, pracovní listy, testy). Nezbyvá než doufat, že étos, s nímž plánuje rozvíjet další rozpracované podněty, autorovi DP vydrží a nerozbije se o tvrdá opevnění tradicionalizovaného pojetí české literární výchovy koncentrované na vývojový „příběh“ literatury od počátků písemnictví po klasiky 20. století (a ani o píd' dál). Zvláště se mi líbí, že největší zisky výuky literatury doktorand nespátřuje výhradně v poznání literatury samotné. **DP doporučuji k obhajobě a Ondřeji Vojtíškovi navrhuji přiznat titul Ph. D. v oboru *Dějiny české literatury a teorie literatury*.**

V Jablonci nad Nisou.

14. 9. 2023

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'J. Koten', with a long, sweeping horizontal stroke extending to the right.

Doc. Mgr. Jiří Koten, Ph. D.